

Jitka Lenková
Karel Dudek

ZÁHADY KRUHŮ

Magická síla prastarých míst

xyz

Záhady kruhů

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na

www.xyz.cz

www.albatrosmedia.cz

Jitka Lenková, Karel Dudek

Záhady kruhů – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Jitka Lenková

Karel Dudek

ZÁHADY KRUHŮ

Magická síla prastarých míst

xyz

MOTTO

*„neb český prales velký jest,
pln bludných kruhů, divných cest.“*

Vavřinec z Březové, *Píseň o vítězství u Domažlic*

PODĚKOVÁNÍ

Autoři by tímto rádi poděkovali Miroslavě Bořanové, sestře Karla Dudka, která se nemalou měrou podílela na pátrání v terénu a na obsahu www.eldar.cz, a tím významně přispěla ke vzniku této knihy.

Zároveň tímto děkujeme všem kolegyním a kolegům, s nimiž jsme o tématu této knihy diskutovali a jejichž podněty a připomínky pro nás byly cennou inspirací.

OD AUTORŮ

PROČ ZÁHADY KRUHŮ?

Psal se předposlední dubnový den roku 2000. Bylo jasné počasí a sucho. Ideální pozorovací podmínky. Klobucký menhir stál v polích majestátně, jako kdyby tušil, jaký sváteční den nastává. Na rozdíl od nás to pro něj jistě nebylo poprvé. Hvězdy se vytratily z oblohy a na obzoru se objevil krvavý sluneční kotouč. Dosud nenabral na síle a dalo se do něj pohlédnout bez obtíží. Byl zastíněn černou siluetou kopce, jehož význam je v české mytologii nezastupitelný. Horu Říp zná jistě každý.

Okamžitý nápad. Jehla kružítko se na mapě zabodla do klobuckého menhiru a špička tuhy se dotkla rotundy na Řípu. Pak už jen stačilo opsat kružnici. Ukázalo se, že ve skutečnosti má poloměr asi 22 km. Kudy všude asi vede? Možná neprochází jen Řípem?

Následovalo podrobné zkoumání mapy a domněnka se po několika minutách změnila v jistotu. Říp opravdu není jediným pozoruhodným místem, které se na ní nachází. A dokonce to vypadá, že tento největší menhir na území Čech lze považovat za střed pomyslné geodetické sítě dávnověku či jak to nazvat. A tak posléze vznikly tyto *Záhady kruhů*.

Naším cílem bylo pokusit se o trochu jiný pohled na minulost. Na minulost a lidi, kteří obývali toto území před mnoha tisíci lety. Posunout starověk o trochu dále, než nám tvrdí často nudné středoškolské učebnice historie. Jací lidé to byli? Jak uvažovali? Zapomeňte na šklebící se polozvířata z obrazů Zdeňka Buriana.

Neděste se, byli to již naprosto stejní lidé jako dnes my ve 21. století. Nebyli hloupí, pouze nevěděli. Řešili to jediným možným a správným způsobem. Poznávali a učili se. Od života a od přírody. Náš příběh začíná s koncem poslední doby ledové. Před dvanácti tisíci lety.

Kruh je symbolem, a to odpradáвна. Symbolem věčnosti a dokonalosti. Tento fakt je filozofický a možná i astronomický axiom. Tyto dvě vědy jsou spolu tak úzce provázané, že jedna se bez druhé neobejde. To mě zaujalo. Filozofem nejsem, ale astronomie mě zajímá celý život. Když jsem přemýšlel, proč vlastně psát o záhadách kruhů, snažil jsem se být velkorysejší, než je současná věda. Velkorysejší v nakládání s časem. Jak uvažovali kdysi naši předkové?

Pokusil jsem se o vhled do jejich myšlení a uvažování. Tím *kdysi* nemyslím pár století zpět. Koperník nebo Kepler? Ti tady byli včera. Babylon, Egypt, Řecko? Stále jsou na dohled. Co viděl člověk, který poprvé pohlédl na nebe? Žlutý kotouč. Dokonalý zářící kruh. Hvězdy kroužící po obloze. Vesmír. Cyklické opakování všeho. Královská koruna je kruh. Prsten je kruh. Kulatý stůl krále Artuše. Stonehenge. Symbolika. Pokud si nakreslíte na papír jakýkoliv tvar, vždy na něm najdete místo více či méně významné, nějaký roh či úhel. Na kruhu nikoliv.

Zpodobnit to, co je hodno uctívání, napodobit, vyjádřit úctu, to byla u člověka samozřejmost. Že to je naivní v dnešní době vědy a techniky? Jaképak uctívání. Učebnice fyziky pro sedmé třídy nás poučí, že nic takového už nelze prožít. Omyl. Před několika lety jsem si dopřál pobyt v Bulharsku u Černého moře. Mimo sezónu. Slunečníky i ostatní vybavení pláží dávno zmizely. Dokonce i osvětlení silnice k nedalekému městu zhaslo. Nebylo zapotřebí. Měsíc byl tehdy v novu a tma, která by se dala krájet. Stál jsem na pláži, nedaleko hučícího moře. Bylo slyšet, vidět nikoliv. Nekonečná pláž, nekonečné moře a nad hlavou nekonečný vesmír, s Mléčnou dráhou, kterou jsem uviděl poprvé po mnoha letech. Před touto trojí nekonečností se člověk cítí maličký, nepatrný, tak jako před deseti tisíci lety.

Duchovno se postupně přeneslo i do praktického života. Vytvořit či zaměřit kruh bylo velmi jednoduché, nevyžadovalo žádnou složitou matematiku. Bylo dáno fyzickými možnostmi dospělého a zdatného člověka. Žádné GPS, žádné mapy nebo kompas. Vše se tehdy nahrávalo přímo do paměti. Jídlo v tlumoku, pomůcky k rozdělení ohně a zbraň. Prales, který neodpouští žádnou chybu. Došel jsem k jistotě, že 20 až 25 km představovalo maximum, které mohl člověk při svém putování zdolat v průběhu dne. A v cíli? Rozdělat oheň, postavit stráž, vystavět hradbu s hliněným valem. Kruhovou, pochopitelně. Všude po Evropě. Česká kotlina nebyla výjimkou. Kniha, kterou jsme napsali, nebude o filozofii. Ta přišla o trochu později. Náš dávný předchůdce musel zdolat mnoho překážek, než se mohl v klidu zamyslet nad sebou a tím, čím je obklopen. Zaměřili jsme se na praktickou část jeho dávného působení. Nesnažili jsme se křečovitě a za každou cenu hledat souvislosti tam, kde nejsou. I tak jich je tolik, že stojí za zamyšlení.

Karel Dudek

JAKO DÍLKY KOLÁČE

Já se k záhadám kruhů v tomto pojetí dostala až jako druhá. Během jedné z přednášek Karla Dudka mě ze všeho zaujal jeho náskres kruhových struktur v naší krajině. Jak tehdy kolega spoluautor poznamenal: „Vypadá to jako koláč nakrájený na dílky.“

Těmi „dílky“ myslel kruhové výseče, jejichž velikost udávala vzdálenost bodů umístěných na obvodu kruhu. A ty body nebyly nic jiného než nějakým způsobem významné archeologické lokality – pravěká sídliště, dávné menhiry a jiné záhady a zajímavosti a vůbec místa nějakým způsobem tajemná.

A tak jsme se rozhodli spojit naše znalosti, badatelské zkušenosti i síly a posunout toto téma kvalitativně o trochu dál. Naše následná společná pátrání, proč právě tato místa a proč jsou uspořádána do kruhů, a nové poznatky a informace, které jsme díky tomu získali, velmi rychle přesáhly rozsah jedné přednášky nebo jednoho článku. Na toto základní téma se začaly nabalovat další souvislosti, hypotézy a domněnky, a tak je tu máme – *Záhady kruhů*.

Víme, že tak obsáhlé téma nelze ani v celé jedné knize vyčerpat beze zbytku, věříme ale, že se toto naše společné dílo stane pro čtenáře přinejmenším inspirací k výpravám a výletům na různá zajímavá místa a pro kolegy badatele, jimiž se samozřejmě mohou stát i naši čtenáři, podnětem a východiskem k jejich vlastnímu pátrání a hledání dalších souvislostí.

Jitka Lenková

PŘEHLED: KRUHY V TÉTO KNIZE POPSANÉ A VYTYČENÉ

KRUH PRVNÍ – kruh Kamenného pastýře, poloměr 22 km

STŘED – menhir Kamenný pastýř u obce Klobuky

OBVOD – hora Říp, kamenné řady u Kounova, pravěké sídliště Vepřek, pravěké hradiště Rusavky, pravěké čtvercové sídliště Makotřasy, kamenné řady u Nečemic, hradiště Výrov, menhir Zkamenělý mnich u obce Drahomyšl

KRUH DRUHÝ – kruh Slánské hory, poloměr 14 km

STŘED – Slánská hora

OBVOD – pravěké hradiště Rusavky, pravěké čtvercové sídliště Makotřasy, menhir v obci Družec, energeticky významné místo Pannenský Týnec

KRUH TŘETÍ – kruh Vinařické hory 1, poloměr 14 km

STŘED – Vinařická hora

OBVOD – pravěké hradiště Rusavky, menhir Kamenný pastýř u obce Klobuky

KRUH ČTVRTÝ – kruh Vinařické hory 2, poloměr 7 km

STŘED – Vinařická hora

OBVOD – žárové pohřebiště z doby římské v Třebusicích, hradiště Homolka u obce Stehelčevy, Lidice, mohylové pohřebiště Velká Dobrá, rondel u Bysně

KRUH PÁTÝ – kruh Třebusice, poloměr 7 km

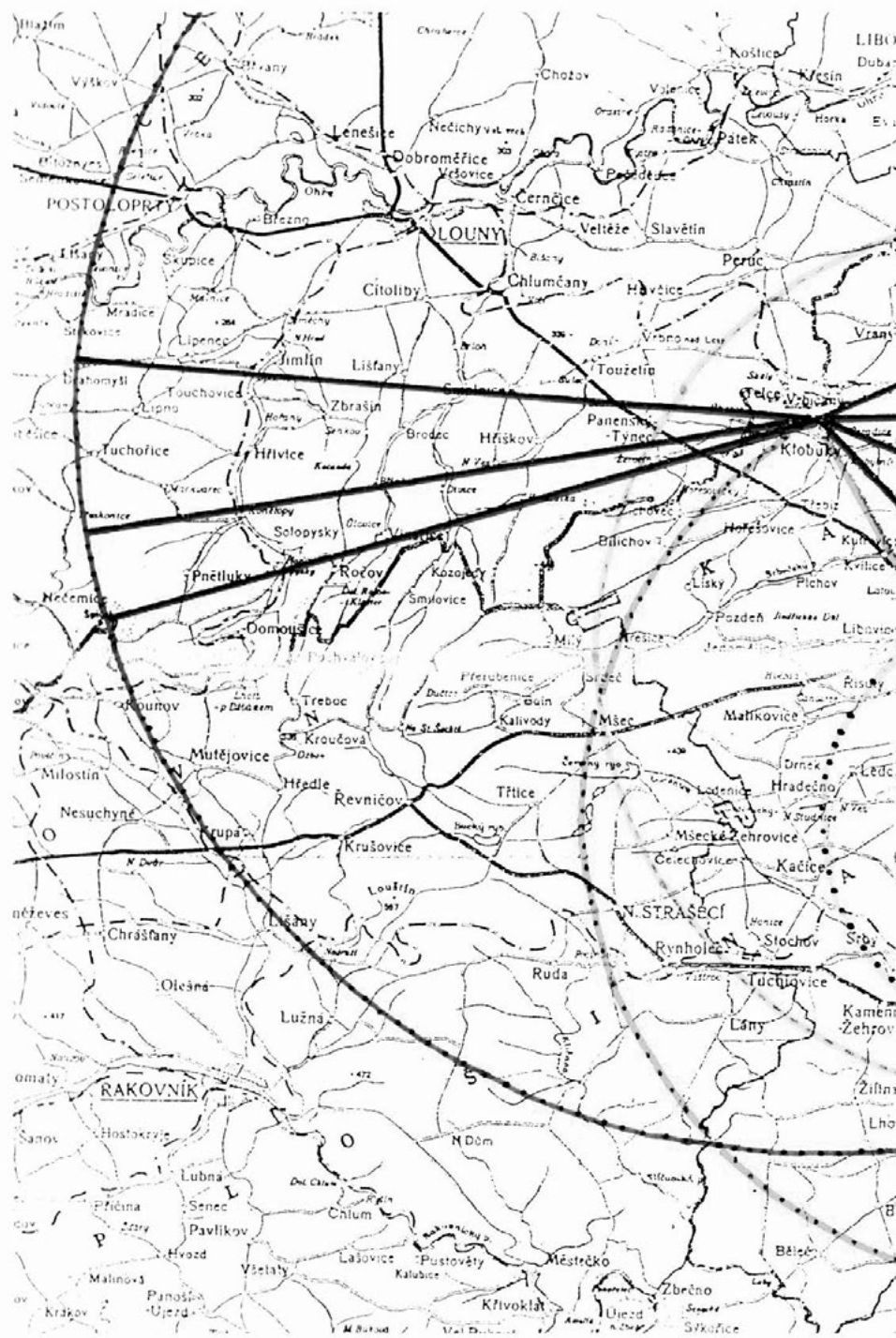
STŘED – žárové pohřebiště z doby římské v Třebusicích

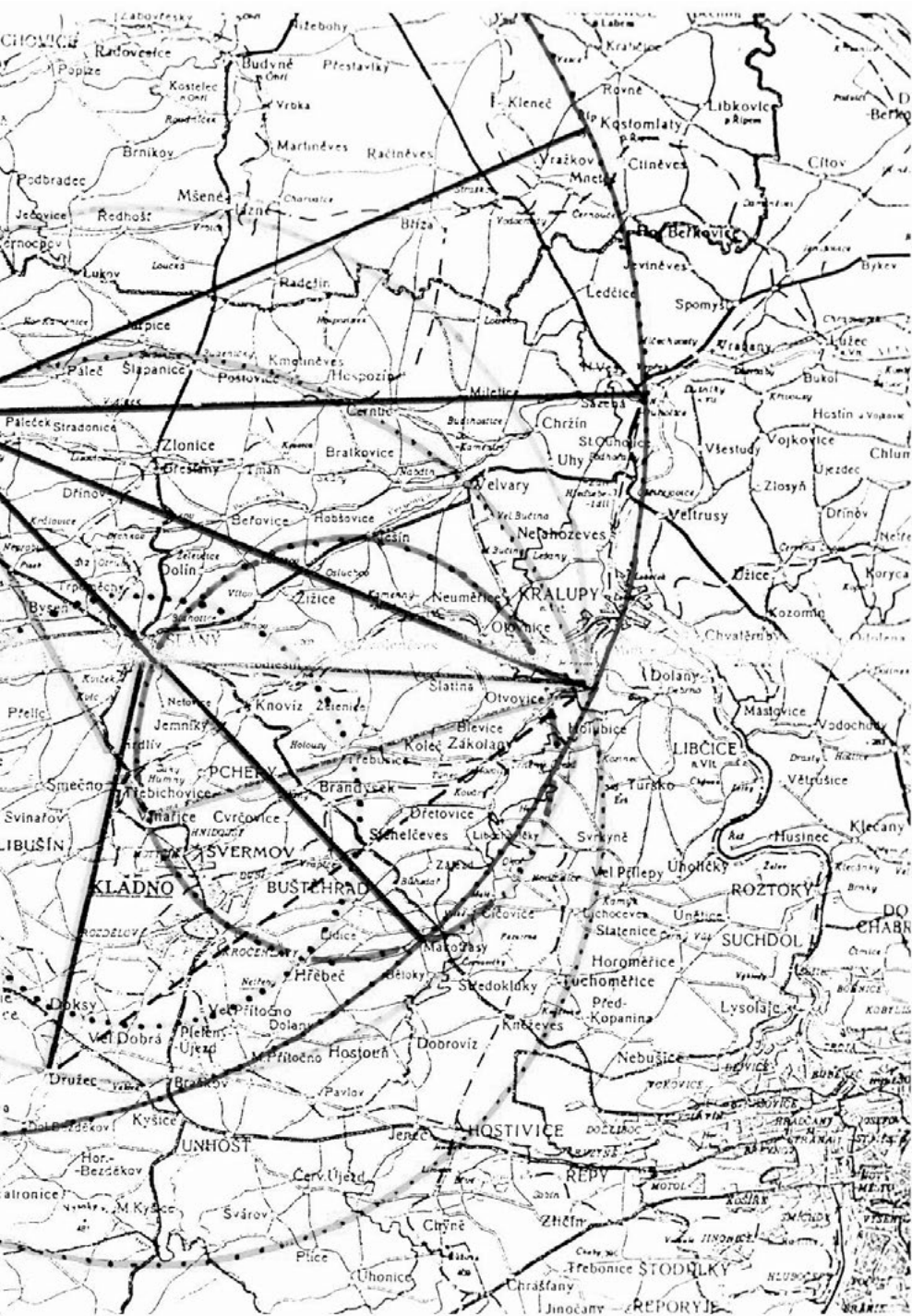
OBVOD – pravěké hradiště Rusavky, pravěké čtvercové sídliště Makotřasy, Vinařická hora, Slánská hora

KRUH ŠESTÝ – kruh Zla, poloměr 20 km

STŘED – Lidice

OBVOD – Panenské Břežany, Praha 8 – Kobyliská střelnice

I. NAŠE KRUHY

KAPITOLA NAPROSTO NEZBYTNÁ

Člověk se vždycky snažil dát svému životu nějaký řád. Jen co se trochu na této planetě rozkoukal, svázal svůj život zákony, předpisy a nařízeními. Začal poznávat svět. K tomu bylo nezbytné znát odpovědi na otázky, za jak dlouho, jak daleko, jakým směrem. Stanovit si nějaký obecně platný etalon. Nedohadovat se věčně s ostatními. Neztrácet zbytečně čas jedním a tím samým. Je to na východ a půjdete, dokud nebudete mít slunce nad hlavou. Tak nějak to mohlo začít a velmi pravděpodobně i začalo. Je to tisíc kroků daleko. Hluboko sto sáhů. Dohadování zbytečné, na dlouhé lokte. Nedáme ani píd' území. Mimochodem, víte co je to píd'? Roztáhnete prsty na ruce a vzdálenost mezi koncem palce a malíčku. Asi dvacet centimetrů. Takže prvním etalonem v dějinách byl člověk sám. Univerzální míra, v každé kultuře. Pochopitelně nepřesná, daná tělesnými rozměry. Obecně platilo, že se musí jednat o dospělého jedince, tak hloupí naši předkové přece jenom nebyli.

Nyní trochu prosvištíme historií, nemá smysl se o každém období podrobně rozepisovat. Zlatý metrický systém, řeknete si a máte pravdu. Ve středověku byste s dnešním způsobem obchodování neuspěli, pravděpodobně byste skončili kdesi v církevním azylu pro duševně choré. Každé město mělo vlastní délkovou míru, většinou to byl loket, kovovou tyč dostupnou ve zdi radnice a každý kupec se tím musel řídit na místním trhu. Koupit si deset loket sukna na šaty

znamenal koupit si v každém městě něco úplně jiného. Zmatky se podařilo zklidnit Marii Terezii vyhlášením Vídeňské měrné soustavy, přijaté roku 1764. Její platnost byla do roku 1876. Rakouský úřední aparát zdaleka nebyl tak zkorumpovaný a byrokratický, jak nám bylo předkládáno ve škole. Metrický systém byl schválen 23. července 1871. Starý systém platil souběžně s ním až do 1. ledna 1876. Kupci, architekti, stavitelé, zkrátka všichni měli čtyři a půl roku, aby si na nový systém zvykli.

To se však stalo teprve včera. My musíme nazpět. Do doby téměř anonymní. Do prostoru, sevřeného horami, který z oběžné dráhy připomíná dno obrovského kráteru. Zapomeňme nyní na hranice, státy, národy. I v tomto případě připomíná Evropa monolit. Zimomřivá krajina, rozbahněná, s nízkým porostem a bludnými balvany, které už ustupující ledovec neměl chuť vláčet s sebou, se teprve probouzí. Za pár století se tundra změní v hustý, téměř nepronikatelný prales. Slunce je mocné, silné, přináší život a příšery z temnot před ním prchají. Takového boha lze uctívat. Nikoliv ze strachu, ale z radosti, lásky a vděčnosti.

Tehdejší člověk byl však nejen vděčný, ale i pragmaticky uvažující. Věděl, že mu nikdo zadarmo nic nedá. Od malička mu bylo vštěpováno, že můžeš mít, po čem toužíš, ale musíš si to dobýt sám. Věřil tomu. Nezbytnost je dodnes nejlepším učitelem. Naučil se nestát s nataženou rukou, ale bojovat. S nepřítelem, přírodou, se sebou samým. Hojnost, bezpečí, jistota... to bylo něco, s čím se dosud nesetkal, co neznal. Jen žár a chlad změní měkké železo na tvrdou ocel, o kterou si predátoři vylámou zuby.

Myslím, že filozofie už bylo dost. Vraťme se do střízlivé reality. I člověk na konci doby ledové musel vědět, kde je, kam jde a kolik času má k dispozici. Putování pralesem zřejmě nebylo nakloněno velkým vzdálenostem. Zapomeňme nyní na kulturní les s turistickými značkami. Vlci se sice pomaličku vrací, ale mají tolik žrádla, že o člověka nemají zájem. Tehdy to bylo určitě jiné. Bylo rozumné kráčet pomalu a bedlivě se rozhlížet. Cosi zapraskalo, takže ztuhnout, zadržet dech a sevřít v ruce násadu sekeromlatu.

A co když...? Ne, bronz přijde na řadu až za šest tisíc let, řekli by vědci... Domnívám se tedy, že akční rádius, měřeno dnešními jednotkami, mohl být dvacet nebo jen o maličko více km za den. Maximum možného. Pěšky, pochopitelně. I když i zde mám pochybnosti. Kůň byl domestikován někdy v pátém tisíciletí př. n. l. Původně se proháněl ve stepích na východě dnešní Evropy či Asie. Ukrajina nebo Kazachstán. Co by dělal zde, v krajině, která teprve čekala na člověka? Bez cest, bez volných plání. Zde se musel člověk o svoje místo na slunci postarat sám. A to doslova. Však ozvěna je slyšet dodnes. Názvy lidských sídel, jako je Žďár či Kluček, jasně vypovídají o tom, že prales musel ustoupit. Opět mě napadá, že by lidé měli být při svém pátrání v historii velkorysejší a nebát se času.

Domníváme se tedy, že základní jednotku délky té doby a v prostoru české kotliny byla vzdálenost, kterou člověk při prodírání pralesem urazil od východu do západu slunce. Jistě, dny nejsou stejně dlouhé, proto také ta tolerance dvou nebo tří kilometrů. Zimní, krátké dny jsme vůbec neřešili, vypravit se v děsivých zimních mrazech doznívající doby ledové dál od vesnice, od hřejivého ohně, se rovnalo smrti.

KRUH PRVNÍ

KRUH KAMENNÉHO PASTÝŘE, POLOMĚR 22 KM

STŘED – *menhir Kamenný pastýř u obce Klobuky*

OBVOD – *hora Říp, kamenné řady u Kounova, pravěké sídliště Vepřek, pravěké hradiště Rusavky, pravěké čtvercové sídliště Makotřasy, kamenné řady u Nečemic, hradiště Výrov, menhir Zkamenělý mnich u obce Drahomyšl*

Název této naší knížky jsme nevymýšleli dlouho. Napadl nás jaksi samozřejmě, bez námahy mozkových závitů. Není symbolickým vyjádřením faktu, že se záhady točí v bludném kruhu dohadů, které nemají řešení. Ani se netýká historie, pro kterou že se občas stává záhadou něco, co bylo kdysi samozřejmostí, o čem zkrátka každý věděl. Písemné památky neexistují, neexistují pamětníci. Řešení zapadlo do propasti času a zůstala jen záhada. Nehledejme v tomto kruhu ani matematické vyjádření dokonalosti, ani cokoliv jiného.

Je to zkrátka kruh na mapě. Nápad, který se nám velmi líbil. Nic víc. Zapíchnout jehlu kružítko a už se točí. Mapa dostatečně podrobná, řekněme 1 : 100 000. Jeden centimetr, jeden kilometr. Dobře se to měří, dobře se to počítá. Proč to vlastně děláme? To vysvětlíme později.

Zkrátka na obvodu kružnice o určitém poloměru, v jejímž středu se nachází náš největší menhir – Kamenný pastýř u Klobuk na Slánsku –, leží v pravidelných rozestupech od nepaměti osídlená místa anebo kamenné artefakty, které se nám svým nekonečným

trváním a stejně nekonečnou trpělivostí snaží něco sdělit. Nejspíš si nyní řeknete, co s tím? V reálu je to samozřejmě křivka, která kopíruje každou terénní nerovnost a která je nám naprosto k ničemu. Záhy se k tomu dostaneme. Jistě, je to sice bezchybný geometrický tvar pouze na ploše papíru, ale našemu záměru plně dostačuje. Světlo se šíří přímočaře. Ano, je tady refrakce a atmosféra, ale nebudme puntičkáři. Paprsek Slunce, Měsíce nebo jiné hvězdy se nezajímá o nerovnosti terénu. Vychází nebo zapadá a my se díváme. Třeba od kamenného vysokého artefaktu, který připomíná lidskou postavu. Do nekonečných hlubin jiskřícího vesmíru. Nebo ke vzdálenému obzoru. Je tam vrcholek hory, který se nedá přehlédnout. Paprsek dopadá na naši sítnici a my si můžeme být jisti, že přišel okamžik, na který jsme čekali. Tak jako před dávnými věky. Uděláme si krásný snímek a můžeme jet domů. Náš předek je taky naplněn štěstím. V osadě ho už netrpělivě čekají. Zítra, zítra můžeme začít. Úzkostlivě strážena zásobárna osiva se může otevřít.

A nyní, jak velký poloměr kruhu ve středu s Kamenným pastýřem si zvolit? Co kdybychom zkusili třeba 22 km? Proč? Náš cestovatel (tehdejší) pralesem musel být jistě mladý a plný síly a tato vzdálenost odpovídá přibližně délce jednoho denního pochodu.

A proč kruh? Tři sta šedesát stupňů opsaných kolem Kamenného pastýře pro nás bylo zárukou, že nemůžeme pominout ani jediné místočko, kam by mohl náš hypotetický cestovatel (nebo jejich skupina) za jeden den dojít. Jehla se tedy zabodla do Kamenného pastýře a kružnice o poloměru 23 km se ocitla na mapě. Nyní musíme zjistit, zda na jejím obvodu nenajdeme také něco zajímavého, co stojí za zmínku.

Vida, jako první je hora Říp. Leží zároveň i na beltainové přímce, tj. na pomyslné linii směřující od Kamenného pastýře k místu, kde na východním obzoru vyjde slunce (30. dubna) o keltském svátku Beltain. Když tuto přímku protáhneme opačným směrem, tj. na západ, protne kruh v místě, kde se nachází kamenné řady u Kounova. To je zajímavý fakt.

Co tam máme dále? Hradiště Vepřek. Mohylové pohřebiště, kde v devadesátých letech probíhal záchranný archeologický průzkum před stavbou dálnice D8. Hradiště Rusavky nedaleko Kralup nad Vltavou. Vyvýšené místo s dalekým rozhledem, osídlované od nepaměti. Pokračujme. Čtverec či spíše rovnoběžník Makotřasy. Areál starší než Stonehenge, věnovaný astronomii v mnoha směrech. Zdeněk Horský, astronom a popularizátor, odborník na slovo vzatý, ho pokládal za velmi významný objekt. Dnes si můžeme prohlédnout jen jeho okrajové části. Celý objekt úhlopříčně protíná, bohužel, dálnice D7 (R1). Potom již výše zmíněné kamenné řady, hradiště Výrov u Nečemic (i zde jsou kamenné řady) a nakonec menhir Zkamenělý mnich u obce Drahomyšl.

To však ještě není vše, co lze na první dobrou tímto experimentem zjistit. Všechny vyjmenované objekty leží na obvodu této kružnice přibližně ve stejné vzdálenosti. Pokud je spojíte se středem kružnice, vytvoříte téměř dokonalý a spravedlivě rozdělený „koláč“. Úhel kolísá mezi 22° až 25°, což odpovídá vzdálenosti 9–10 km.

Co myslíte, je to všechno jenom náhoda?

Projdeme se po těchto jednotlivých lokalitách a seznámíme se s nimi podrobněji.

Kamenný pastýř – Klobuky v Čechách (50°18'06"N, 13°59'08"E, 303 m n. m.)

Z HISTORIE LOKALITY

Původní název obce nacházející se nedaleko menhiru Kamenný pastýř zněl Clobuch nebo také Clobuc, česky Klobouk, ve staré češtině odvozeno od slova *klobuk*. Původně to znamenalo vysoký, špičatý vrch, homoli nebo i jakýkoliv podobný útvar. V okolí obce se našly prehistorické nálezy z období neolitu, a to volutová keramika z 5. tisíciletí př. n. l., únětická a laténská keramika a hroby s výbavou z doby keltské, obsahující např. bronzové náramky a zbraně. Roku 1226 se Klobuky připomínají jako zboží kláštera v Doksanech. Nacházelo se zde také vladyčí sedění (tvrz) některých významných

vладыků, kteří disponovali podacíím právem ke kostelům (tj. právem být jmenován do některých církevních úřadů). Byli to např. roku 1355 Jan Clebuckonis, Janata, Pavel nebo Bohuněk. Roku 1420 patří Klobuky k hradu Žerotín, pod správu pánů Hasištejnských z Lobkovic. V 16. stol. náleží kapitule pražské u sv. Víta. Dnes obec patří do okresu Kladno a žije v ní cca 1000 obyvatel.

Z HISTORICKÝCH PRAMENŮ

Uvnitř je živý pastýř

„Když mi bylo asi osm let, trávil jsem prázdniny v Klobukách za Slaným a proháněje se s hochy po strništích ve směru k Telcům, stanul jsem pojednou před kolmo stojícím balvanem a ptal jsem se pln úžasu, jaký jest to kámen.“

„To je zkamenělý slouha,“ pravil jeden hoch.

„Nikoliv, tomu se říká kamenný pastýř,“ pravil druhý, ale žádný nemohl mi povědět, co asi pastýř zavinil, že z trestu zkameněl. Asi o třicet let později ubíral jsem se, jsa geologem, opět řečenou krajinou a neopomenul jsem navštívit starého zkamenělého přítele, v němž jsem poznal balvan železitého kvádrového pískovce vrstev Peruckých, který bez pochyby asi od Vraného neb od Peruce sem přivezen byl. Zároveň dověděl jsem se, že tu kdesi na blízku stával podobný balvan, jenž ale povalen a někde za stavivo zužitkován byl. I náš zkamenělý pastýř byl blízek podobného osudu, neboť jej též jednou bouře porazila, avšak nynější, uvědomělí občané klobučtí opět jej s velikou slávou postavili. Budiž jim za to čest a chvála, neboť zachovali naší vlasti památku ceny velmi značné. O pastýři zkamenělém rozšířeny jsou v okolí mnohé povídky a pověsti, jeden ročník Neubertova kalendáře v Slaném vydaného přináší o něm pověst, že pastýř pána Ježíše a sv. Petra, když tudy jednou se brali, žádal, by věčně živ byl, načež v kámen proměněn jest, který prý uvnitř je živý atd. Též vyšla prý malá brožurka o předmětu tom, které jsem se ale dopídit nemohl. Pravý význam a důležitost této starobylé památky na minulé věky nejsou však dosud patřičně vyšetřeny a objasněny, pročť jsem se odhodlal o věci obsírněji

pojednati. Není pochybnosti, že kamenný sloup u Klobuk náleží k takzvaným monolitům (prostokamenům), jak je nalézáme v jiných zemích jednotlivě, ve skupinách aneb v kruhu rozestavené. Jest to jistý způsob pomníků neb náhrobků, o jejichž stáří a významu se posud málo ví, ačkoli k nim za poslední doby velmi se obrací pozornost zkušených badatelův.

Co se týče zajímavé otázky, jak staré tyto pomníky jsou a od kterých národů zbudovány byly, domnívají se badatelé, že nejsou všechny stejného stáří a že možno předpokládati, že jsou mnohé velmi staré, že však se dá jejich řada sledovati až na nynější dobu, kde někteří národové v Indii posud náhrobky z obrovských kamenů skládají a sestavují. U některých zjištěno poněkud stáří asi na 4. století po Kristu, u jiných na 9. století. Mnohé jsou jistě až z doby předhistorické, neboť i bible (Kn. Mojž. 20 verš 19. a kap. 31, verš 51, 52) vypravuje, že Jakub sloupy kamenné stavěl a Mojžíš dal postavit na hoře Sinaj 12 sloupův. U Římanů i u starých Němcův a Angličanů objevují se zmínky o kamenech, u kterých se scházivali aneb které jim byly jakousi upomínkou.

Domnívám se, že jsem tímto dostatečně k důležitosti podobných kamenných sloupů poukázal, a každý sobě získá zásluhu, když přispěje ke zjištění jich, ve vlasti naší.

(Dr. Ant. Frič, *Vesmír*, 8/1877)

Pozn.: Antonín Jan Frič (1832–1913) byl český přírodovědec, geolog a paleontolog přelomu 19. a 20. století, profesor Univerzity Karlovy a později ředitel Národního muzea, kde se zasloužil mimo jiné o získání sbírky Joachima Barranda pro paleontologické oddělení.

STAROBYLÁ PAMÁTKA

V naší vlasti náleží menhiry k vzácným útvarům. O jednom věděl již Vögel a vyobrazil jej ve svém *Pravěku*. Zpráva týká se balvanu z úpatí Hradiště u Strakonice. Známějším stal se pískovcový menhir klobucký, v kraji Slánském, uváděný v podání lidu buď jako Zkamenělý pastýř, nebo jako Kamenný muž. Před časy stával tam, jak

se vypravuje, ještě jiný podobný balvan, ale byl povalen, aby se ho užilo ke stavbě. K nynějšímu menhiru projevují okolní obyvatelé větší úctu a ošetřují jej jako starobylou památku.

Když se za vichřice r. 1852 povalil, postavili občané klobučtí menhir s velikou slávou, ověnčili jej a zachovávají balvan v šetrnosti pro příští pokolení. Menhir klobucký stojí zcela o samotě a měří v délce asi 4 m. Nad povrch země vyčnívá pouze 3,5 m. Prof. Frič, jenž věnoval klobuckému menhiru článek ve svém *Vesmíru* r. 1877, pokládá horninu za železitý kvádrový pískovec vrstev Peruckých. Patříce na svědky dávných pokolení a neznámých národů, ponořujeme se v myslí ve slova biblická a tážeme se sami sebe, označovaly-li menhiry hroby a pomezí, či nebyly památkami podobnými, o jakých čteme již v I. knize Mojžíšově: *Jakob vyzdvihl znamení pamětné na tom místě, na kterém mluvil, sloup kamenný* (kap. 35, v. 14). A v knize II.: *Napsav pak Mojžíš všechna slova Hospodinova, vzdělal oltář a dvanáct sloupů podle počtu dvanáctera pokolení izraelského* (kap. 24, v. 4).

(Josef Kořenský, *Topičův sborník literární a umělecký*, 1915–1916)

Pozn.: Josef Kořenský (1847–1938) byl český cestovatel, pedagog a spisovatel. Kromě jiného v roce 1893 vykonal cestu kolem světa a v letech 1900–1901 procestoval Austrálii, Nový Zéland a přilehlé oblasti.

U KAMENNÉHO MUŽE

Kdokoliv jde silnicí vedoucí z Klobuk do Peruce, spatří po pravé straně v polích mezi obcemi Klobuky a Telcem balvan podivné a velmi nápadné podoby. Stojí právě při hranici, dělicí politický okres slánský od lounského. I z trati dráhy pražsko-duchcovské jest podivný kámen viděti. Týž jest velmi štíhlý, vzpřímený a asi tři a půl až čtyři metry vysoký. Kámen sám jest červený, hrubozrnný pískovec, jemuž lid vůbec „železnák“ říká. Hledíme-li na podivný útvar pískovcový z dálky, zdá se nám, jako by muž znamenité velikosti, tmavě oděný, nepohnutě v polích stál. Za soumraku, patříme-li od západu, opět nám připadá, jako bychom viděli postavu osoby

s rukama přes prsa zkříženýma, s plachetkou přes hlavu a rameny volně splývajícími. Jaký div, že k podivnému tomu zjevu záhy bujná fantazie lidu našeho utkala řadu smyšlenek a pověstí a že odedávna balvan „kamenným mužem“ pojmenovala.

U poutníka, jenž ponejprv tu putuje a nezvyklému zjevu věnuje pozornost babička, husy tu pasoucí, a rozprává s ním rozhovor: My mu říkáme „kamenný muž“. Takto se o něm praví, je to slouha v podobu tuto zakletý. Rouhal se. V knihách jest o něm ledaco zapsáno, tak alespoň slyším. Račte se zeptati pánů v Klobukách, ti o tom budou dobře věděti.

Přijdete do nejbližší osady, potkáte poštovního zřízence. Jde k poštovnímu vlaku na nádraží. Má ještě čas, nepospíchá. Dáte se s ním do řeči. „Co víte o kamenném muži?“ ptáte se. Otázanému vyjasní se zrak, je tomu rád, že jsme si všimli zvláštnosti jeho okolí. „Povídá se o něm“, vypravuje sám, „že jde každého roku o krůček blíže ke klobuckému kostelíčku. Až ho dojde tam na vrchu, bude soudný den.“ Poštovní zřízenec, jenž nám pověděl, co o kamenném muži věděl, se usměje. Patrně víra jeho v takové určení času soudného dne nikterak není v souhlase s chutí, s jakou vám tu pověst o kamenném muži pověděl. Jiný učenější vyprávěč poučuje nás, že útvar zdejší není pískovcový, že sem tedy musel býti kámen dopraven. „Jsou domněnky“, dokládá, „že jsou to zbytky pomníku některého vůdce z války třicetileté.“ Ještě jiný vyprávěč potvrzuje, že jest to památka po vojevůdci, generálovi, rozohní však svoje zprávy o panu generálovi v ten smysl, že týž hodil kloboukem v dolíku při potoce a odtud že vzniklo jméno Klobuky.

Kamenného muže si tu všichni váží. Vážnost ta však není nová, není dnešní, ale přecházela odedávna z otců na syny. Svědčí o tom následující příběh: Roku 1852 byla veliká bouře v kraji, při které zahrála si vichřice s kamenným mužem hru nepěknou a nikterak neodpovídající jeho důstojnosti. Vyvrátila jej totiž a porazila. Klobučtí se proto velmi rmoutili. Sešla se obecní rada a smluvila to, aby pro zachování staré památky byl kamenný muž zase postaven. Řízení práce té svěřeno jest jednomu příslušníku počestného po-

řádku mlynářského. Snadná robota pak to nebyla. Měli s ním několikahodinovou lopotu, než mu zase hlavu vztyčili. Potom přišli hudebníci a družičky. Bylo z toho mnoho radosti, že kamenný muž zase stojí v polích na stráži.

Babička, husy pasoucí, měla pravdu, že o zkamenělém slouhovi psáno jest v knihách. Alespoň o tom, že kamenný muž r. 1852 se slávou znovu jest postaven, jsou známy v pamětní knize farního úřadu v Klobukách. Babička ještě i tolik pamatovala, že do země pod kamenného muže vloženy jsou na památku mince, jež na ten čas byly v oběhu.

Soudnému pozorovateli zůstane podivný zjev kamenného muže přece jenom nerozluštěnou hádankou. Slouha, jenž tu dle podání lidu zkameněl, sotva byl obr tři a půl až čtyři metry vysoký, jakož se kámen spatřuje. Svou výškou vyrovná se dvojnásobné výšce dorostlého muže. Jsou to zbytky památníku snad z války třicetileté? I to zdá se býti pravdě nepodobno, alespoň pokud se týče původu. Od války třicetileté uplynulo ovšem více než 250 let. Nicméně i v uvážení toho jest pravdě podobno, že by byl kámen zachoval alespoň přibližnou podobu pomníku, kdežto jest podoby v každém směru zcela nepravidelné. Že by i za tento dlouhý čas jistá pravidelná forma byla mohla býti zachována, souditi lze z toho, že pískovec jest tvrdý a že tudíž tak snadno nevětrá.

Pravdou o kamenném muži zůstává asi jedno z dvojího: buď jest to rozmarná hra přírody, nebo byl sem za neznámých okolností a v neznámé době dopraven. Tolik píšeme mu na památku. Až se dozví stařenka, jež nám o tom „slouhovi“ vypravovala, že jest o něm zase něco v knihách, snad bude míti potěšení. Možná, že si jí některý ze žáků okolních škol přečte, co o něm psáno v „Malém čtenáři“.

(Z pověsti našeho lidu zaznamenal Ladislav Benýšek, *Malý čtenář*, 1891)

Pozn.: Ladislav Benýšek (1860–1941) byl český učitel a spisovatel knih pro mládež.

FAKTA A SKUTEČNOSTI

Na mapě I. vojenského mapování z let 1764–1768 je Kamenný pastýř označen kresbou a nápisem „Baim fernsteinerten Hirten“ (U Zkamenělého pastýře). Na katastrální mapě z roku 1841 je na pozemku č. kar. 352 označen značkou pro osamělý kámen a nápisem U Kamenného muže. Na jiných mapách je místo označeno místním názvem Ke Kamení. Je jediným menhirem, u kterého byl proveden odborný archeologický průzkum.

Kamenný pastýř je kámen protáhlého tvaru z rezavě hnědého železitého pískovce, v němž se vyskytují bělavé křemenné valounky. Jeho výška nad zemí činí 3,4 m, dalších 80 cm se má skrývat pod zemí. Celkem je tedy vysoký 4,2 m. Jeho hmotnost se odhaduje přibližně na 5 tun. Český geolog Jan Nepomuk Woldřich (1834–1906) byl přesvědčen o tom, že kámen v dnešní podobě je pozůstatkem daleko většího kamenného objektu, jakési skalky, z níž v důsledku zvětrávání zbylo jen hutnější a tvrdší jádro z permského pískovce. Neúnavný a zvědavý archeolog Josef Ladislav Píč (1847–1911) v roce 1898 započal kopání u kamene a zjistil, že tomu tak není a že kámen je osazen na výšku v písčité vrstvě, níže se teprve nachází kamenné podloží. Prokázal tak, že kámen není geologickou památkou, ale že byl vztyčen lidskou rukou. To, v co doufal nejvíce, tedy nějaké archeologické nálezy, však u kamene neobjevil. Kdo tedy kámen vztyčil, se mu odhalit nepodařilo. Neví se to vlastně dodnes. Pokud jde o původ kamene jako takový, předpokládá se, podle jeho složení, že na své stávající místo byl dovláčen odněkud z údolí Žerotínského potoka u nedalekých Kokovic.

Regionální historik Rudolf Koller (1907–1968) byl toho názoru, že k vztyčení kamene došlo nejspíše v období keltské expanze, tj. v cca 4 st. př. n. l., kdy Čechy obýval kmen Bójů. Zaznamenal i to, že podle pověsti byl Kamenný pastýř obklopen šesti až dvanácti menšími kameny, „ovečkami“, a říkalo se mu proto Pastýř se stádem. Tuto informaci nepřímou potvrzuje i sdělení účetního klobučkého cukrovaru z roku 1901, že dvě stě až tři sta metrů severně od stojícího kamene byly vyorány dva kameny podobného materiálu

a asi dvacet osm kroků od stojícího kamene směrem na Telce byl vyoran další větší kámen. Tím by se tato kamenná památka stala vlastně rondelem, což nám dává prostor pro další výzkumy a spekulace o původu Kamenného pastýře, jeho účelu a funkci.

Jednou z nich byla i možná funkce kalendární, což jsme se pokusili ověřit roku 2000. Podle našich předběžných výpočtů se měl sluneční kotouč při pozorování od Kamenného pastýře objevit na keltský svátek Beltain, slavený v předvečer 1. května, přesně nad vrcholem hory Říp, protože však rok 2000 byl přestupný, měl tento úkaz místo 30. dubna nastat o den dříve.

Deklinace Slunce činila při východu právě $14,5^\circ$ ($+14^\circ 32' 11''$) a první sluneční paprsek se objevil v 5 hod. 45 minut a 47 vteřin na $66^\circ 19'$ přesně za rotundou sv. Jiří, v tom okamžiku dalekohledem velmi jasně rozpoznatelnou. Potom obrovský rudý sluneční disk svým průměrem pomaloučku překonal celou horu Říp, a vizuálně se tak vytvořila jedna hora nad druhou. Nevíme, zda byli Keltové sami staviteli tohoto obzorového kalendáře, anebo jen používali dílo některé z předchozích kultur. To však na faktu nic nemění. Kamenný obr u Klobuk byl úmyslně a velmi přesně umístěn v krajině tak, aby s velikou nádherou a značně působivě přivítal teplé období roku, začínající svátkem, který Keltové nazývali Beltain. Znovu se tento úkaz zopakoval v roce 2000, 13. srpna v 5 hodin 50 minut, kdy zahájil pozdně letní období začínající podle Keltů „svátkem sklizně“ Lughnasad.

Můžeme se ptát, proč tento jev nastává právě na svátek Beltain a Lughnasad, a ne třeba o slunovratu? Důvodem je to, že několik dní kolem slunovratu je azimut východu slunce nad obzorem téměř neměnný, a určit proto den slunovratu, bez kalendáře, jen pohledem na obzor, by málokdo zvládl, jestli vůbec. Naopak o svátku Beltain a Lughnasadu jsou denní změny azimutu východu slunce nad obzorem velice výrazné a zřetelně se den ode dne mění.

Jiné téma ke zkoumání Kamenného pastýře si vzala za své (dnes už neexistující) Nadace pro výzkum hraničních jevů v roce 1994. Vyšli jsme tehdy z poznatků anglického analytického chemika